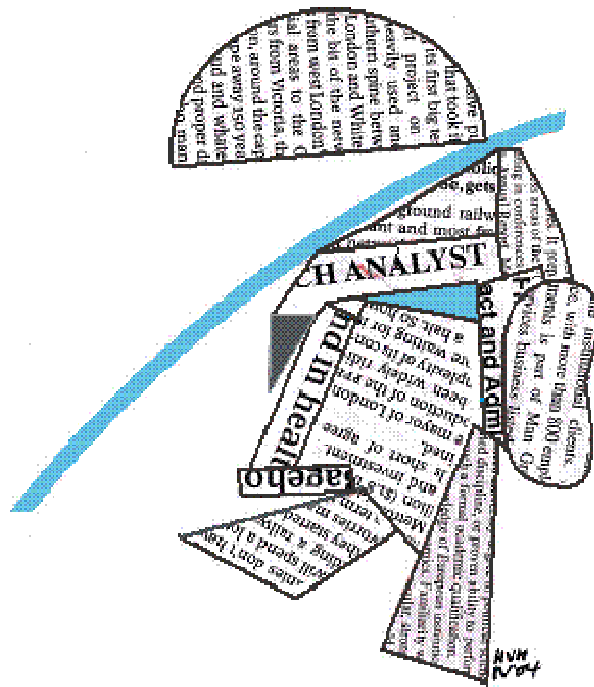

Over de Schreef Psychoanalyse en Literatuur

Universiteit Gent - Vakgroep Psychoanalyse
&
Stichting Psychoanalyse en Cultuur

Het Pand - Onderbergen 1
Gent

Zaterdag 16 oktober 2004

Inleiding

Dat Freud zijn inspiratie niet alleen bij zijn auto-analyse en bij zijn patiënten haalde, maar eveneens uit literatuur en kunst in het algemeen, is een bekend gegeven. Ook de omgekeerde beweging is duidelijk merkbaar: hij heeft beide onderworpen aan zijn methode. In het postfreudiaanse tijdperk gaf dit vaak aanleiding tot een uiterst naïeve “toegepaste” psychoanalyse. Die naïviteit verdween met Lacan, voor wie kunst, naast religie, wetenschap en magie, één van de menselijke antwoorden is op het ondraaglijke van het Reële.

Vandaag wordt het weer tijd voor de eerste beweging. De hedendaagse psychoanalyse kan niet voorbij aan de postmoderne literatuur die het subject op een andere manier naar voor schuift dan de klassieke freudiaanse teksten. Komt daarbij dat de verandering in het wetenschappelijk vertoog in de richting van het empirisme de psychoanalyse zelf meer en

meer verwijst naar het domein van de “cultural studies”. Het overdenken van een nieuwe verhouding dwingt zich bijgevolg op. Elke tijd heeft zijn wetenschap, zijn literatuur, zijn kunst. Hetzelfde geldt ongetwijfeld voor “de” psychoanalyse. Voor haar hedendaagse invulling kan zij zich best andermaal laten inspireren door de literatuur. Freud zei het al: de schrijver is ons altijd voor.

Misschien moeten de analytici over de schreef gaan. Bijtijds, om bij de tijd te zijn.

Dagschema:

9 – 9.30: Onthaal met koffie

9.30: Verwelkoming door Trees Traversier

9.35: Hubert Van Hoorde:
“Moderne mannelijkheid of een ommetje langs “De Gouden Ezel”

9.50: Marc De Kesel:
“(G)een woord teveel”

10.30: Sjef Houppermans:
“Zola, de machine en de psychoanalyse”

11.15: Koffie

11.45: Solange Leibovici:
"Over waardevolle bondgenoten en hun getuigenis"

12.30 – 14: lunch, deelnemers kiezen zelf in omgeving

14.00: Sigi Jöttkandt:
“Forfeits and Comparisons: the first love of psychoanalysis”

14.45: Frank Vande Veire:
“Opzettelijk in de wind spreken. Auto-analyse in Dostojevski’s ondergrondse”

15.30 – 16: koffie

16.00: Erwin Mortier
“Schrijven en het Laatste Woord”

17 – 18: receptie

Abstracts:

Moderne mannelijkheid of een ommetje langs “De Gouden Ezel”

(H. Van Hoorde).

Met psychoanalyse en literatuur als leidraad worden enkele beschouwingen gewijd aan raaklijnen en mogelijke verschillen met betrekking tot het thema van de mannelijkheid zoals dit in Apuleius' “Metamorfosen” verschijnt. Een bondige vergelijking met moderne kunstwerken expliciteert dit.

(G)Een woord teveel. Over literatuur en psychoanalyse

(M.De Kesel).

De psychoanalytische benadering van literatuur wordt vaak verweten dat ze naast de essentie grijpt van waar het in een roman of een gedicht om te doen is. Alleen al daarom kan het goed zijn om de zaken eens om te keren en de psychoanalyse te benaderen vanuit de literatuur. Wat als psychoanalyse een soort ‘toegepaste literatuur’ is? Wat zegt dat over haar ‘wetenschappelijk’ statuut? En wat als literatuur vooral als een kritiek op de menswetenschappen moet worden geformuleerd? Misschien is de psychoanalyse hier wel één van de weinige vertogen die in staat is de kritiek te valoriseren die vanuit de literatuur op onze menswetenschappelijke ideologie te maken is.

Over waardevolle bondgenoten en hun getuigenis

(S.Leibovici).

Wat heeft de psychoanalyse aan de literatuur te danken, van Freud tot Adam Phillips. Kan de psychoanalyse nog iets uit de literatuur leren? Illustratie aan de hand van Siri Hustvedt “What I Loved”.

Forfeits and Comparisons the “first love” of psychoanalysis

(S. Jöttkandt)

In Turgenev's short novel “First Love”, the princess Zinaida plays two games with her suitors. The first is a game of chance where the winner claims a forfeit that Zinaida chooses in advance. The second is a language game where each suitor must compare a named object with something else and the best comparison wins a prize. Using these two games as a means for thinking about the psychoanalytic “first love” of literature, I will explore the different concepts of “firstness” implicit in Zinaida's play (one must first give something up in order to love and be loved/ one must compare things in order to know which is loved best, i.e. first in one's affections).

Opzettelijk in de wind spreken. Auto-analyse in Dostojevski's ondergrondse

(F. Vande Veire)

De gelijkenis tussen de analytische situatie en de situatie van de schrijver is opvallend. Het is de gelijkenis tussen het (quasi)zwijgen van de analyst en de stilte van het witte blad. Het gaat telkens om een vorm van communicatie waarin extreme openhartigheid en anonimiteit, nabijheid en afstand samengaan. Zowel de literatuur als de psychoanalyse zijn radicaal modern: een ruimte wordt geschapen waarin strikt genomen eender wat kan gezegd/geschreven worden. Daarenboven wordt in de literatuur noch in de analytische kuur geëist dat er 'waarheid' wordt gesproken,- er wordt, bij

spreker/schrijver en luisteraar/lezer, wel stilzwijgend vanuit gegaan dat er zich waarheidseffecten voordoen. Als voorbeeld wordt Dostojevski's "Herinneringen uit het ondergrondse" genomen. Als de man uit het ondergrondse bijvoorbeeld de intentie uitspreekt 'opzettelijk in de wind te spreken' dan legt hij daarmee alvast de paradox van de analytische situatie bloot.

Personalia

Trees Traversier, voorzitter van de Stichting Psychoanalyse en Cultuur, Lid van de Belgische School voor Psychoanalyse, werkend in CGGZ (Brussel) en in privé-praktijk (Brugge).

Prof. Dr. Hubert Van Hoorde is psychiater en psychoanalyticus te Gent, lid van de world Association of Psychoanalysis en docent aan de vakgroep Psychoanalyse aan de FPPW, Universiteit Gent.

Marc De Kesel is als filosoof verbonden aan Arteveldehogeschool Gent, Heyendaal Instituut Nijmegen en Jan van Eyck Academy Maastricht. Hij publiceert over cultuur- en ideologiekritiek, psychoanalyse, politieke filosofie en esthetiek. Zijn laatste boek "Eros & Ethiek" (Acco, Leuven, 2002) biedt een kritisch close-reading van J.Lacans seminarie over de ethiek van de psychoanalyse.

Sjef Houppermans, Universitair Hoofddocent (Moderne Franse Letterkunde), Universiteit Leiden.

Dr. Solange Leibovici is verbonden aan de vakgroep Literatuurwetenschap van de Universiteit van Amsterdam. Zij coördineert een onderzoeksgroep over "Psychische stoornissen en creativiteit" bij het Huizinga Instituut. Zij is buitengewoon lid van de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse en lid van de redactie van het Tijdschrift voor Psychoanalyse.

Sigi Jöttkandt is F.W.O.-onderzoeker aan het Departement Engels van de Universiteit Gent. Ze ligt, samen met Gert Buelens, Ortwin de Graef en Benjamin Biebuyck, mede aan de basis van het project 'Literary Ethics', (www.rpe.ugent.be). Ze studeerde aan de SUNY Buffalo waar ze onderzoek deed naar de grenslijn tussen literatuur, theorie en psychoanalyse. In 2005 verschijnt haar boek "Acting Beautifully: Henry James and the Ethical Aesthetic" (SUNY Series in Psychoanalysis and Culture).

Frank Vande Veire is lector moraal aan de Arteveldehogeschool en lector Theorie van de moderniteit aan de Hogeschool Gent. Hij is de auteur van "De geplooidde voorstelling. Essays over kunst" (1988) en van "Als in een donkere spiegel. De kunst in de moderne filosofie" (2002).

Erwin Mortier (1965) is kunsthistoricus en auteur. Zijn debuutroman "Marcel" (1999) werd onder andere bekroond met de Gerard Walschapprijs, de Vanderhoogtprijs en het Gouden Ezelsoor. In 2000 verscheen zijn tweede roman, "Mijn Tweede Huis", genomineerd voor onder andere De Libris Literatuurprijs en de Gouden Uil. De dichtbundel "Vergeeten Licht" ontving de C. Buddingh'prijs 2002 van Poetry International Rotterdam voor het beste Nederlandstalige poëziedebuut. In 2002 verschenen de roman "Sluitertijd" en de essaybundel

“Pleidooi voor de Zonde”, in 2004 gevolgd door de novelle “Alle Dagen Samen”. Zijn werk verschijnt in vertaling in onder meer het Duits, Frans en Engels.

Praktische gegevens:

Datum: zaterdag 16 oktober 2004 (9 – 18 uur)

Plaats: Zaal “Rector Vermeylen”

Het Pand

Onderbergen 1

9000 Gent

Inrichters:

Vakgroep Psychoanalyse en Raadplegingspsychologie, voorzitter prof. Dr. Paul Verhaeghe,

zie website: <http://allserv.ugent.be/~evdbussc/>

Stichting Psychoanalyse en Cultuur, voorzitter Trees Traversier,

zie website: https://usersskynet.be/psychoanalyse_cultuur

Toegangsprijs: 30 euro

Inschrijving (maximum 130 deelnemers): gelieve uw inschrijving te bevestigen:

via mail (Els.Vandenbussche@Ugent.be)

via fax: 09/264.64.88 (zie inschrijvingsformulier onderaan)

per post: het inschrijvingsformulier (zie onderaan) opsturen naar

Universiteit Gent –vakgroep Psychoanalyse

Els Vandenbussche

Henri Dunantlaan 2

9000 Gent

Betaling: Na uw inschrijving ontvangt u een factuur. Gelieve de gestructureerde mededeling die onderdaad de factuur staat niet te vergeten bij uw betaling!

U ontvangt een bevestiging van inschrijving nadat wij de overschrijving van het inschrijvingsgeld ontvangen hebben.

Wegbeschrijving:

Met het openbaar vervoer:

Van Gent St-Pieters

Tram 1, 10, 11 of 12 (om de 6 minuten), uitstappen aan de Korenmarkt.

Van Gent Zuid: Bus 16, 17, 18 of 19 (om het kwartier), uitstappen aan de Korenmarkt.

Met de auto:

Met de wagen: neem afrit Gent Centrum, kies op die afrit “andere richtingen”, volg de P-route (P7), kies parking “Sint-Michiëlshelling”. Deze (betalende) parking ligt vlak tegenover Het Pand.

Plan: klik op volgende link: [1 Onderbergen Gent België](#)

Inschrijvingsformulier:

Gelieve 1 inschrijvingsformulier per deelnemer in te vullen
Vermeld onderstaande gegevens ook bij inschrijving via e-mail

Naam deelnemer:

E-mail-adres:

Telefoonnummer:

Facturatiegegevens:

Naam:

Adres:

Na de studiedag had ik graag een bewijs van deelname ontvangen:

- Ja
- Nee